

Voorop in leesbevordering

Activiteitenplan Stichting Lezen 2021-2024

Betrek een tekst die zindert
bij zowat elke les.
Besmet hen onverminderd.
Wees leesgids. Boek succes.

Uit Bericht aan de leerkracht, Stijn de Paepe,
Dagvers van 17 december 2019 in De Morgen

Inleiding

Goed kunnen lezen is een voorwaarde voor persoonlijk welzijn en maatschappelijk functioneren. Van lezen gaan werelden open. Werelden vol mogelijkheden om kennis te vergaren en te worden wie en wat je wilt zijn. Werelden vol verhalen die helpen om je eigen cultuur en die van anderen te leren kennen en begrijpen. Werelden vol verrijkende ervaringen die je misschien zelf nooit aan den lijve zult meemaken.

Recent onderzoek over lezen stemt somber. De leestijd en het leesplezier van Nederlandse jongeren nemen af. Hun leesvaardigheid is sinds 2015 significant gedaald en ligt in 2019 voor het eerst onder het internationale gemiddelde. Vooral het gebrek aan vermogen om te evalueren en te reflecteren baart zorgen. Bijna een kwart van de jongeren leest zo slecht dat ze het risico lopen laaggeletterd te worden en niet mee te kunnen in de samenleving.

Goed nieuws is dat leesbevordering aantoonbaar werkt. Met de juiste ondersteuning lukt het om de leesmotivatie en het leesplezier van kinderen en jongeren aan te wakkeren. Daardoor gaan zij vaker, meer en beter lezen, leren zij de rijkdom van verhalen kennen en neemt hun leesvaardigheid en literaire competentie toe. Daarom maakt Stichting Lezen zich sterk voor een integrale aanpak van en de juiste condities voor leesbevordering.

Leesbevordering is een structurele maatschappelijke opgave die urgent is en niet vanuit het cultuurbeleid alleen gedragen kan worden. Een rijke cultuur, een gezonde samenleving, een sterke democratie en een goed draaiende economie: alles valt of staat met een geletterde en belesen bevolking. De SER, de Raad voor Cultuur, de Onderwijsraad, de Onderwijsinspectie, de Taalraad Begrijpend Lezen (Taalunie) en de leraren en schoolleiders achter curriculum.nu pleiten allemaal voor een integrale en structurele aanpak van leesbevordering.

Deze brede steun wordt ook al vertaald in beleid. De verlenging van het interdepartementale actieprogramma Tel mee met Taal tot en met 2024 geeft ons de mogelijkheid om onze aanpak te perfectioneren en verbreden. De verwachte curriculumwijziging biedt kansen om het leesonderwijs te verbeteren als daarin leesplezier en leesmotivatie centraal komen te staan. Ook de intensivering van de samenwerking tussen onderwijs en kinderopvang en de groeiende steun voor kinderopvang als basisvoorziening zijn gunstig voor leesbevordering. In de Kamerbrief van 3 december 2019 kondigen de ministers Van Engelshoven en Slob een leesoffensief aan bestaande uit een krachtige en samenhangende leesaanpak, een belangrijke rol voor bibliotheken daarbinnen en een breder en meer divers aanbod van jeugdboeken.

Gesterkt door deze brede steun gaan we ook de komende jaren voorop in de leesbevordering. Het voorliggende activiteitenplan heeft primair betrekking op de activiteiten van Stichting Lezen als onderdeel van de Culturele basisinfrastructuur 2021-2024 (BIS). Het gaat daarnaast op hoofdlijnen in op onze bijdrage aan de preventie van laaggeletterdheid in het kader van Tel mee met Taal (voor gedetailleerdere plannen: zie kunstvanlezen.nl). We leggen nadruk op het opleiden van (toekomstige) professionals die een sleutelrol vervullen in de leesbevordering, en op een zo breed mogelijk gedragen leesoffensief.

Hoofdstuk 1 beschrijft het profiel van Stichting Lezen. De hoofdstukken 2, 3, 4 en 5 bevatten de uitwerking van onze plannen voor de komende jaren. Hoofdstuk 6 gaat over de organisatorische randvoorwaarden daarvoor.

1. Profiel Stichting Lezen

Missie*

Stichting Lezen is de drijvende kracht achter de leesbevordering. Zij genereert en verspreidt kennis over lezen en ondersteunt en verbindt de partijen die er samen voor zorgen dat kinderen en jongeren goede en gretige lezers worden en blijven.

Visie

Stichting Lezen voorziet in een integrale, onderbouwde en effectieve aanpak van leesbevordering voor kinderen en jongeren van 0 tot 20 jaar. Omringd door een stimulerende leesomgeving en competente leesbevorderaars kan ieder kind prettige leeservaringen opdoen. Vanuit motivatie en plezier begint de groei. Wie graag leest, doet het vaker en leert het sneller en beter. Naarmate lezen makkelijker gaat, groeit het zelfvertrouwen en het leesplezier. Dat is de opgaande spiraal die leesbevordering in gang zet en gaande houdt.

Het is alle hens aan dek, zowel bestuurlijk als in de aansturing en de uitvoering, om het leesplezier en de leesvaardigheid van de jeugd te verbeteren. Mede op basis van onze aanpak nemen partijen in onderwijs, bibliotheeksector, kinderopvang, jeugdgezondheidszorg, overheid en boekenvak hun verantwoordelijkheid en pakken zij hun rol in de leesbevordering. Stichting Lezen reikt hun de daarvoor benodigde kennis, vaardigheden en hulpmiddelen aan. Samen zorgen we dat kinderen en jongeren kunnen, willen, blijven en steeds beter gaan lezen.

Positie en rollen

Stichting Lezen maakt als ondersteunende instelling in de letterensector deel uit van de BIS en ontvangt in dat verband structurele financiering. Binnen het interdepartementale programma Tel mee met Taal zijn wij bovendien sinds 2008 verantwoordelijk voor Kunst van Lezen, de preventieve aanpak van laaggeletterdheid thuis, in de jeugdgezondheidszorg, de kinderopvang en het onderwijs. Deze aanpak wordt incidenteel gefinancierd.

Stichting Lezen fungeert als hefboom die instellingen binnen en buiten het letterenveld in beweging zet ten behoeve van leesbevordering. Wij zorgen dat kinderen en jongeren gestimuleerd worden om te lezen, op allerlei momenten en manieren en door allerlei organisaties, maar steeds vanuit de consistente visie en aanpak die wij ontwikkelen en uitdragen.

Als *kenniscentrum* entameren en stimuleren we onderzoek en geven we kennis door. Wij voeren de *landelijke coördinatie* uit van leesbevordering en literatuureducatie. Wij zijn de *verbindende factor* tussen onderzoek en praktijk, tussen de stakeholders en beslissers in het letterenveld enerzijds en de wereld van onderwijs en opvoeding anderzijds, en binnen de Leescoalitie en het leesbevorderingsprogramma Kunst van Lezen. Als *aanjager* en *ontwikkelaar* zorgen we voor vernieuwing van instrumenten en interventies voor leesbevordering.

* In aansluiting op en in overeenstemming met onze statutaire missie:
“het bevorderen van het lezen in de Nederlandse en Friese taal in de ruimste zin van het woord”.

Aanpak

De aanpak van Stichting Lezen wortelt in kennis. Wij werken op het snijvlak van onderzoek en praktijk en zorgen voor een productieve interactie daartussen.

Aanvankelijk organiseerden we vooral campagnes om te inspireren tot (voor)lezen. Dergelijke kortdurende interventies blijven belangrijk om de leesmotivatie op cruciale momenten in de leesontwikkeling te stimuleren, maar zijn niet voldoende om een langdurige gedragsverandering te bewerkstelligen. Daarom ontwikkelden wij De doorgaande leeslijn: de theoretische basis voor een integrale en structurele aanpak van leesbevordering die gericht is op kinderen en jongeren van 0 tot 20 jaar. Literatuureducatie zit in het hart van De doorgaande leeslijn en daagt kinderen en jongeren uit zich als lezer steeds verder te ontwikkelen.

De theorie vertalen we in beleid, voorzieningen en interventies om jonge lezers te enthousiasmeren en te ondersteunen. Op basis van nieuwe inzichten uit fundamenteel en effectonderzoek sturen we bij waar en indien nodig. Zo bouwt Stichting Lezen met steun van zoveel mogelijk relevante bestuurlijke en maatschappelijke partijen aan rijke leesomgevingen en aan een 'leger' van competente leesbevorderaars voor alle leeftijdsfasen en onderwijsniveaus.

Terugblik periode 2017-2020

Stichting Lezen is sterk gegroeid, zowel inhoudelijk als financieel en organisatorisch. We ondernamen meer activiteiten als kenniscentrum. We lieten ons horen in beleids- en adviestrajecten van onder andere de Raad voor Cultuur en de Taalraad Begrijpend Lezen. Onze inbreng werd gewaardeerd en klinkt luid en duidelijk door in recente beleidsstukken over taal en lezen. Als coördinator en verbinder gaven we richting en samenhang aan de vele leesbevorderingsinitiatieven die Nederland rijk is. We werkten steeds meer en intensiever samen in nationale en internationale verbanden zoals de Leescoalitie, KvB Boekwerk en EURead. Als aanjager en ontwikkelaar leverden we een grote bijdrage aan de groei en ontwikkeling van Kunst van Lezen en voerden we meer extern gefinancierde projecten uit.

Met voldoening constateren we dat leesbevordering binnen Tel mee met Taal is omarmd als effectieve preventieve strategie in de strijd tegen laaggeletterdheid. Het spectrum van de leesbevordering is daarmee aanzienlijk verbreed ten opzichte van onze beginjaren. Deze verbreding heeft geleid tot nieuwe productieve samenwerkingen, bijvoorbeeld met Stichting Lezen & Schrijven, de ministeries van SZW en VWS en onderwijsdirecties van OCW.

Desondanks blijft het beleid op het gebied van taalontwikkeling en geletterdheid sterk gericht op curatieve maatregelen voor alfabetisering van volwassenen. Daar gaat de aandacht en ook het meeste geld naartoe. Kinderen leren en laten lezen wordt vooral gezien als taak voor het onderwijs. Tekenend is dat de directies Primair en Voortgezet Onderwijs van OCW niet participeren in Tel mee met Taal. De Raad voor Cultuur en de Onderwijsraad wijzen daar ook op in hun advies LEES!

Nu de ministers oproepen tot een leesoffensief, lijkt de tijd gekomen om ruim baan te geven aan leesbevordering als preventieve strategie. Wij hebben alles in huis om die succesvol in te zetten: de kennis, de aanpak, de interventies en de relaties. Organisatorisch en financieel is onze basis echter wankeler dan wenselijk is in het licht van de grote structurele opgave waar we voor staan. Onze bijdrage aan de bestrijding van laaggeletterdheid wordt, hoewel erkend als cruciaal, nog steeds slechts incidenteel gefinancierd.

Strategische doelstellingen

De aanpak van Stichting Lezen staat als een huis. De komende jaren gaat het er vooral om die aanpak zo breed mogelijk toegepast te krijgen. Massa te creëren, met name in het onderwijs. Wij geven prioriteit aan de voorzieningen voor het tot leesspecialist opleiden van (aankomend) professionals in onderwijs en opvoeding en aan het verbreden van het leesoffensief samen met de Leescoalitie. Voor zwakke lezers en kinderen uit taalarme gezinnen zetten we een tandje bij.

Strategische doelstellingen voor de periode 2021-2024:

1. Stichting Lezen entameert en stimuleert onderzoek, weet hoe leesbevordering werkt en voorziet in de kennisbehoefte van leesbevorderaars. Zie hoofdstuk 2.
2. Stichting Lezen initieert, ontwikkelt, ondersteunt en coördineert incidentele en structurele interventies die de leesomgevingen van alle kinderen en jongeren inspirerender, uitdagender en rijker maken. Zie hoofdstuk 3.
3. Stichting Lezen verschaft professionele leesbevorderaars de kennis en vaardigheden die nodig zijn om het leesplezier en de leesvaardigheid van kinderen en jongeren te vergroten. Zie hoofdstuk 4.
4. Stichting Lezen maakt beleidsmakers en beslissers in politiek, bestuur, onderwijs, opvoeding, bibliotheekwezen en boekenvak bewust van hun rol in leesbevordering en zet hen ertoe aan daarvoor in hun sectoren en instellingen voldoende mensen en middelen vrij te maken. Zie hoofdstuk 5.

2. Een solide kennisbasis

Stichting Lezen weet hoe kinderen kunnen opgroeien tot goede en gretige lezers. We verzamelen daarover nationale en internationale wetenschappelijke kennis. Onderzoek waar we zelf als opdrachtgever, partner of uitvoerder de hand in hebben, is gericht op ondersteuning van beleid en uitvoering van leesbevordering. We vertalen vragen en behoeften van het werkveld naar zinvolle onderzoeksvragen en brengen die onder de aandacht van onderzoekers. Zo nodig verstrekken we onderzoeksopdrachten of schakelen we de bijzonder hoogleraren in van onze leerstoelen Leesgedrag aan de Vrije Universiteit en Lezen en digitale media aan de Universiteit Twente. Projecten en interventies van onszelf en anderen onderzoeken we op bereik en effect.

Onderzoeksagenda

Kinderen en jongeren maken steeds minder tijd vrij voor boeken, tijdschriften en nieuwsberichten en steeds meer voor apps en sociale media. Zij komen nog steeds in aanraking met teksten en verhalen, maar op een andere manier dan voorheen. Het werkveld vindt onderzoek naar dit ‘nieuwe lezen’ urgent. De agenda laat ruimte voor onderzoek naar andere thema’s als leesbevorderaars en/of het letterenveld daaraan behoefte hebben.

Lezen in een multimediale omgeving

Media concurreren met boeken om beschikbare tijd, maar kunnen ook aanzetten tot lezen. Stichting Lezen gaat daarom door met onderzoek naar de samenhang tussen lees- en mediacultuur. Welke ontwikkelingen vertonen die culturen en hoe verhouden ze zich tot elkaar? Wat betekenen ontwikkelingen in het medialandschap voor de leesmotivatie en leesvaardigheid? Hoe zijn digitale middelen het beste in te zetten voor leesbevordering?

Meervoudige geletterdheid

Naast ‘traditionele’ geletterdheid (lezen en schrijven) onderscheiden we digitale (zoeken en navigeren op internet), narratieve (doorzien welke verhalen met welk doel via verschillende media verteld worden) en multimediale geletterdheid (verwerken van tekst in samenhang met beeld en geluid). Jonge lezers moeten zich op al die vlakken bekwamen en leren hoe ze, te midden van de informatieovervloed, hun aandacht kunnen verdelen en efficiënt kunnen inzetten. Zowel dieplezen (geconcentreerd en met diepgaand begrip) als skimmen (snel beoordelen op relevantie en waarde) zijn daarbij van belang. Voor meertaligen is het zaak te leren hoe informatie te verwerken in verschillende talen. We onderzoeken de werking van meervoudige geletterdheid, hoe de verschillende vormen samenhangen en hoe die verbeterd kunnen worden.

De sociale lezer

Lezen heeft een sterke sociale dimensie. Auteursoptredens op festivals, in talkshows, boekhandels, bibliotheken en scholen brengen lezers met elkaar en met schrijvers in contact. Online worden boekrecensies en boekentips gedeeld. Jongeren lezen en becommentariëren elkaars *fan fiction*. Stichting Lezen onderzoekt hoe de jeugd, bijvoorbeeld via voordracht en *spoken word*, in

aanraking komt met boeken en literatuur, wat voor online- en offline-gemeenschappen er zijn rondom kinder- en jeugdliteratuur, hoe deze zijn samengesteld, hoe ze de lezer beïnvloeden en hoe ze inzetbaar zijn voor leesbevordering.

Diversiteit en inclusie

Verhalen beïnvloeden de manier waarop we kijken naar de werkelijkheid, naar onszelf en naar anderen. Daarom is het belangrijk dat kinder- en jeugdliteratuur een verscheidenheid aan perspectieven laten zien en dat alle kinderen de mogelijkheid hebben om zich in verhalen te herkennen. We onderzoeken welke relatie er is tussen leesplezier en de diversiteit en inclusiviteit van het aanbod.

Leesmotivatie en leesweerstand

Kinderen die weinig leesplezier beleven, bouwen leesweerstand op. We onderzoeken hoe het komt dat veel kinderen en jongeren lezen niet leuk vinden en dat hun weerstand groeit naarmate ze opgroeien. Hoe leesweerstand ontstaat en hoe dat samenhangt met hun basale behoeften aan autonomie, competentie en sociale verbondenheid.

Bereik en effect van leesbevordering

Om ons werk steeds te verbeteren en aan beslissers en beleidsmakers te tonen dat en hoe leesbevordering werkt (zie hoofdstuk 5), doen we voortdurend onderzoek naar de resultaten en effecten van interventies van onszelf en anderen.

Periodiek onderzoeken we de stand van zaken van het (voor)lezen in de kinderopvang en het speciaal onderwijs en van leesbevordering op basis- en middelbare scholen, het mbo en op de beroepsopleidingen voor opvoeding en onderwijs.

BoekStart en de Bibliotheek *op school* worden jaarlijks gemonitord. Deze onderzoeken geven per regio inzicht in bereik, type en kwaliteit van het aanbod en de effectiviteit van beide programma's. Nieuwe ontwikkelingen en pilots binnen Kunst van Lezen (zie hoofdstuk 3) worden voorafgegaan door onderzoek en zijn onderwerp van onderzoek. Ook onderzoeken we het bereik en de verdere effecten van onze campagnes (zie hoofdstuk 3).

3. Rijke leesomgevingen

Kinderen die dagelijks lezen of worden voorgelezen zijn omringd door verhalen. Zij hebben veel meer kans om goede en gretige lezers te worden. Daardoor zullen ze makkelijker hun weg vinden in de maatschappij. Elk kind verdient die kans. Daarom streeft Stichting Lezen naar een rijke leesomgeving voor ieder kind.

We maken die leesomgevingen niet zelf. Stichting Lezen voorziet organisaties die werken met kinderen en/of hun ouders van informatie, beleid, instrumenten en inspiratie. Dankzij deze hefboomwerking zetten steeds meer lokale instellingen en overheden mensen en middelen in voor een goede leesomgeving thuis, op de kinderopvang en op school.

Lees- en taalonderwijs

Niet ieder kind heeft van huis uit gelijke kansen, ook al proberen we daar met thuisinterventies wat aan te doen. Maar elk kind is leerplichtig. Daarom is de verbetering van de kwaliteit en effectiviteit van het lees- en taalonderwijs essentieel.

Stichting Lezen leverde een actieve bijdrage aan de voorstellen voor de herziening van de curricula van de basisschool en het voortgezet onderwijs, en aan het *Actieplan effectief onderwijs in begrijpend lezen* van de Taalraad. Leesmotivatie, leesplezier en literatuureducatie worden naar verwachting opgenomen in de kerndoelen. Daarmee wordt onze visie gemeengoed in het onderwijs. Aan de nadere uitwerking hiervan zullen wij meewerken met alle kennis en deskundigheid die wij in huis hebben.

Op de basisschool is de huidige aanpak van begrijpend lezen funest voor het leesplezier. In het vervolgonderwijs is de aandacht voor leesvaardigheid in technische en begrijpende zin onvoldoende. Het is daarom de bedoeling om (begrijpend) lezen en leesbevordering veel meer te integreren, ook in de zaakvakken. Daarvoor zoeken we samenwerking met organisaties zoals SLO (nationaal expertisecentrum leerplanontwikkeling), Taalraad/Taalunie, Stichting Collectieve Propaganda van het Nederlandse Boek (CPNB), Schrijverscentrale, Nederlands Letterenfonds, Schoolschrijver, Fonds Bijzondere Journalistieke Projecten, Koninklijke Bibliotheek (KB) en bibliotheekserviceorganisatie NBD Biblion. Ook met educatieve uitgeverijen, pabo's en lerarenopleidingen versterken we de samenwerking.

Campagnes

Dat (voor)lezen een feest is, onderstrepen we het hele jaar door met terugkerende campagnes. Hiermee ondersteunen we de leesmotivatie op cruciale momenten in de leesontwikkeling. De campagnes fungeren ook als voorbeeld van leesbevorderende interventies voor alle leeftijdsgroepen. Bij de totstandkoming ervan werken we samen met diverse partners. Zo verstevigen en verbreden we de betrokkenheid van het letterenveld bij de leesbevordering. Daarnaast zijn de campagnes een goede manier om leesbevordering breed te agenderen en de maatschappelijke discussie over het belang van lezen, literatuur en leesbevordering te voeden. In de komende jaren houden we het aantal campagnes en hun effecten kritisch tegen het licht.

Ook gezien we of we in onze campagnes kunnen aansluiten op vormen van tekstvoordracht uit de jongerencultuur, zoals *slam poetry*, *spoken word* en rap.

Campagnes van Stichting Lezen:

- De Nationale Voorleesdagen (2-6 jaar); (CPNB)
- De Nationale Voorleeswedstrijd (10-12 jaar); (125procent en bibliotheken)
- Readzme! (12-13 jaar; brugklasvoorleeswedstrijd); (Cubiss)
- De Jonge Jury (12-16 jaar); (Passionate Bulkboek)
- De Weddenschap (12-20 jaar, vmbo en mbo); (MediaMucho)
- De Inktaap (15-18 jaar); (mede-eigenaar Passionate Bulkboek)
- de Pabovoorleeswedstrijd (17-20 jaar); (Cubiss)

Projecten waarbij Stichting Lezen samenwerkingspartner richting onderwijs is:

- Geef een boek cadeau (0-12 jaar; verspreiding van kinderboeken); (Stichting Geef mij maar een boek)
- Nederland Leest Junior (11-14 jaar); (CPNB)
- LêsNo (Fries leesbevorderingsproject 12-13 jaar); (Fers)
- Stap op de Rode Loper (14-16 jaar, vmbo); (Stichting Samenleving en Kunst)
- Boekenweek voor jongeren en auteursstournee Literatour; (CPNB en Schrijverscentrale)

Projecten met de Leescoalitie (zie hoofdstuk 5):

- In 2020 en 2021 de campagne Lees voort!, gericht op grootouders
- In 2022 en 2023 een campagne gericht op leerkrachten

Auteursbetrokkenheid

Contact met auteurs draagt aantoonbaar bij aan positieve leeservaringen. Stichting Lezen gaat in haar programma's en interventies nog vaker auteurs inzetten. De Schrijverscentrale en de Schoolschrijver zijn daarvoor de aangewezen partnerorganisaties. Via hen zullen we ook onze kennis over lezen en leesbevordering delen met auteurs.

BoekStart

Goed en graag lezen begint bij vroeg en veel voorgelezen worden. In het kader van Kunst van Lezen ontwikkelde Stichting Lezen in samenwerking met de KB de programma's BoekStart voor baby's en BoekStart in de kinderopvang, die ouders, respectievelijk kinderopvanginstellingen en hun medewerkers stimuleren om baby's en peuters voor te lezen. BoekStartcoaches zijn namens bibliotheken op consultatiebureaus aanwezig om ouders informatie en tips over voorlezen te geven.

De komende jaren werken we aan het vergroten van het bereik van BoekStart, vooral in de kinderopvang, en aan innovatie, kwaliteitsverbetering en kwaliteitsborging. Het bereik is primair de verantwoordelijkheid van de bibliotheeksector. Innovatie en kwaliteitszorg zijn taken van Stichting Lezen.

De Bibliotheek op school

Onder de noemer de Bibliotheek *op school* werken scholen van alle onderwijsniveaus en -types samen met lokale bibliotheken om op scholen een goed leesklimaat voor leerlingen en leerkrachten te creëren. Bibliotheken ondersteunen docenten met een leesconsulent en helpen scholen om een actuele en uitdagende boekencollectie op te bouwen. Vanuit haar ontwikkelrol werkt Stichting Lezen aan innovatie, kwaliteitsverbetering en kwaliteitsborging van de Bibliotheek *op school*.

De komende periode ligt de nadruk op de uitbreiding van het programma in het vmbo en op de doorontwikkeling voor het mbo en de pabo, waar de Bibliotheek *op school* in 2017 is geïntroduceerd. Vanaf 2020 wordt gewerkt aan een aanpak voor het praktijkonderwijs en de tweedegraads lerarenopleidingen in het hbo.

Havo- en vwo-leerlingen bereiken we voornamelijk vooral met terugkerende leesbevorderende en literatuureducatieve campagnes zoals de Jonge Jury, de Boekenweek voor Jongeren en De Inktaap. Daarbij gaat het om smaakontwikkeling, auteursbezoek, creatieve verwerking van literatuur, discussie en debat en aansluiting met de universitaire neerlandistiek.

Gezinsaanpak taalarme gezinnen

Taalontwikkeling en leesopvoeding beginnen thuis. Kinderen uit taalarme gezinnen staan wat dat betreft al bij de geboorte op achterstand. De leesprestaties van kinderen uit hoog- en laagopgeleide gezinnen lopen steeds verder uiteen. Binnen Tel mee met Taal ontwikkelt Stichting Lezen daarom met de KB en Stichting Lezen & Schrijven een gezinsaanpak voor taalarme gezinnen, waarin preventie van taalachterstand bij kinderen en curatie van laaggeletterdheid van ouders effectiever gekoppeld worden.

Deze aanpak sluit aan op en wordt geïntegreerd in de programma's BoekStart en de Bibliotheek *op school*.

4. Competente leesbevorderaars

Achter elk kind dat zich als lezer goed ontwikkelt, staan volwassenen die stimuleren, onderwijzen en gidsen. Het is essentieel dat zij daarvoor optimaal zijn toegerust. Stichting Lezen geeft daarom de komende jaren de hoogste prioriteit aan het inspireren, informeren en opleiden van leesbevorderaars. Daarbij gaat het vooral om de (aankomend) professionals die een hoofdrol spelen in de leesopvoeding van kinderen en jongeren.

De doorgaande leeslijn

De Doorgaande leeslijn geeft leesbevorderaars inzicht in de ontwikkeling van jonge lezers en houvast bij de begeleiding daarvan. De leesontwikkeling kent sleutelmomenten waarop het risico op afnemende leesmotivatie en toenemende leesweerstand extra groot is. Effectieve leesbevordering zorgt bij uitstek op die momenten voor passende en gerichte ondersteuning.

Stichting Lezen houdt De doorgaande leeslijn actueel en completeert deze met informatie over leesbevordering in het voortgezet onderwijs en het mbo.

Mbo- en hbo-opleidingen in onderwijs en opvoeding

Roc's en hogescholen leiden de pedagogisch medewerkers, onderwijsassistenten en leerkrachten van de toekomst op. Net als hun leeftijdsgenoten op andere opleidingen lezen ook zij steeds minder en slechter. Maar anders dan hun kompanen elders hebben zij straks een voorbeeldfunctie en de taak om kinderen goed en graag te leren lezen. Als we deze studenten doordringen van het belang van lezen, inspireren en zelf aan het lezen krijgen, leggen we een stevige basis voor effectieve leesbevordering.

Voor de mbo-opleidingen sociaalpedagogisch werk en de pabo ontwikkelde Stichting Lezen een aanpak en materialen ter voorbereiding op het werken met De doorgaande leeslijn, BoekStart in de kinderopvang en/of de Bibliotheek *op school*. We zullen deze aanpak de komende jaren doorontwikkelen, onder andere ten aanzien van auteursbetrokkenheid en op het punt van het gebruik van digitale middelen. We ontwikkelen en testen ook een aanpak voor de tweedegraads lerarenopleiding Nederlands.

Trainingen

Stichting Lezen zorgt voor de (door)ontwikkeling van trainingen op het gebied van leesbevordering en literatuureducatie voor consultatiebureauartsen en jeugdverpleegkundigen, pedagogisch medewerkers in de kinderopvang en leerkrachten op alle onderwijsniveaus. We werken daarbij steeds meer met laagdrempelige digitale werkvormen. Kunst van Lezen biedt trainingen voor bibliotheekmedewerkers die professionals op consultatiebureaus, in kinderopvanginstellingen en op scholen ondersteunen.

Netwerkvorming

Door (online) netwerkvorming te faciliteren, ondersteunen we de interactie en samenwerking tussen professionals en zorgen we voor een nog betere aansluiting tussen ons werk en dat van de eerstelijns leesbevorderaars. Jaarlijks organiseren we het congres *Lezen Centraal* voor iedereen met een hart voor lezen en leesbevordering. Daarnaast organiseren we met regelmaat bijeenkomsten waar leesbevorderaars vanuit de bibliotheek enerzijds en de kinderopvang en onderwijs- en welzijnsdoelgroepen anderzijds samenkomen voor kennisuitwisseling en afstemming. We zijn medeorganisator van het jaarlijkse congres Het Schoolvak Nederlands en van de tweejaarlijkse Dag van het Literatuuronderwijs. Ook organiseren we een vierjaarlijks wetenschappelijk congres over de stand van zaken van onderzoek naar lezen en leesbevordering.

Publicaties

Stichting Lezen geeft haar kennis via een groot aantal kanalen en in uiteenlopende vormen continu door aan zoveel mogelijk leesbevorderaars. Onze eigen website lezen.nl is het startpunt voor iedereen die iets wil weten over leesbevordering.

Voor professionals

De websites leesplan.nl en leesmonitor.nl, het tijdschrift *Lezen*, onze onderzoekpublicaties en de brochurereeksen *Kwestie van Lezen* en *Lezen in de klas* zijn basisvoorzieningen voor iedere professionele leesbevorderaar. leesplan.nl ondersteunt kinderopvangorganisaties en scholen bij het opstellen en uitvoeren van leesplannen en bevat lessuggesties om gestructureerd aan taalontwikkeling, (voor)lezen en leesbevordering te werken. Op leesmonitor.nl en in het jaarlijkse *Leesmonitor Magazine* duiden we recente wetenschappelijke inzichten over leesgedrag, leesmotivatie en leesvaardigheid.

De websites boekstartpro.nl en pro.debibliotheekopschool.nl geven professionals houvast en inspiratie bij het werken met de bijbehorende programma's. Via lezeninhetvmbo.nl ondersteunen we vmbo-docenten. Deze site is enthousiast onthaald en wordt goed gebruikt. Het basisonderwijs heeft behoefte aan een vergelijkbaar hulpmiddel. In deze behoefte willen we de komende periode voorzien.

Voor ouders en verzorgers

(Groot)ouders en verzorgers van wie de kinderen met *BoekStart* en de *Bibliotheek op school* in aanraking komen, kunnen voor informatie terecht op boekstart.nl en de bijbehorende app en op debibliotheekopschool.nl. Ook vinden ouders informatie over (voor)lezen en leesbevordering op de sites van de diverse campagnes (zie hoofdstuk 3), in het *Groeiboekje* van het consultatiebureau en in de bijbehorende *GroeiGids*-app.

Gidsfunctie

Stichting Lezen is lang niet de enige aanbieder van kennis- en opleidingsproducten op het gebied van leesbevordering. Als ondersteunende instelling met een coördinerende rol achten we het onze taak om te gidsen in het aanbod van opleidingen en deskundigheidsbevordering. Vooral in het onderwijs en de kinderopvang bestaat daaraan behoefte. We onderzoeken hoe we de leesbevorderaars in deze branches het beste de weg kunnen wijzen in het woud van kennis- en opleidingsproducten met betrekking tot lezen, leesmotivatie, leesplezier en literatuureducatie.

5. Een breed leesoffensief

Dat lezen van levensbelang is, hoeft geen betoog. Vrijwel iedereen weet dat en onderschrijft dat inmiddels. Maar voor een succesvol leesoffensief is dat niet genoeg. Beleidsmakers en beslissers moeten weten wat er nodig is om van kinderen en jongeren goede en gretige lezers te maken. Dat het behalve veel oefening ook diep, geconcentreerd lezen van rijke en gelaagde teksten vergt. Dat het gedurende de hele schoolcarrière tijd en aandacht vergt. Dat ieder kind constant aansporing en begeleiding nodig heeft van mensen die weten wat ze doen. Dat alle jonge lezers boeken moeten kunnen vinden die hen enthousiast en nieuwsgierig maken. Dat het bestrijden van laaggeletterdheid onbegonnen werk is als we het leesplezier en de leesresultaten van kinderen en jongeren niet weten te verbeteren.

Stichting Lezen ziet het als een van haar belangrijkste doelstellingen van de komende jaren om bewustwording en kennis te brengen daar waar de beslissingen vallen over de inzet van mensen en middelen voor leesbevordering en geletterdheid.

Uitbreiden van de cirkel van invloed

Er liggen volop kansen voor een succesvol leesoffensief, maar bedreigingen zijn er ook. Die doen zich vooral voor in de infrastructuur die cruciaal is voor de uitvoering van de integrale leesbevorderingsaanpak. In het onderwijs, waar het lerarentekort en het gebrek aan prioriteit en beleid voor lezen en leesbevordering grote obstakels vormen. En in de bibliotheeksector, waar bezuinigingen leiden tot afkalvende voorzieningen en afname van het aantal professionals. Dergelijke bedreigingen vallen nu grotendeels buiten de cirkel van invloed van Stichting Lezen. Om zo effectief mogelijk te zijn, werken we afgewogen aan de uitbreiding van onze cirkel van invloed.

Daarbij richten we ons vooral op het versterken en verbreden van het leesoffensief in het onderwijs. Uitbreiding van de Bibliotheek *op school* in alle schooltypen en -niveaus. Jonge professionals die als bevoegde en competente leesbevorderaars van hun opleiding komen. Meer docenten die zich laten bijscholen tot leesspecialist. Een goede uitwerking van leesmotivatie, leesplezier en literatuureducatie als kerndoelen. Zichtbare effecten daarvan in beleid, prioriteitstelling en curricula van scholen in het primair en voorgezet onderwijs. Om daarvoor steun te krijgen, onderhouden we intensieve relaties met OCW (zowel de O als de C en de W), de Tweede Kamer, de VNG, de onderwijskoepels PO-raad, VO-raad en MBO-raad en de directies van pabo's en lerarenopleidingen.

Om zoveel mogelijk kinderen een zo groot mogelijke kans te geven zich als lezer goed te ontwikkelen, willen we de jeugdgezondheidszorg en de kinderopvang mobiliseren. Meer kinderopvangorganisaties bewegen mee te doen aan BoekStart. Meer pedagogisch medewerkers laten bijscholen op het gebied van (voor)lezen. Zorgen voor gedegen kennis over (voor)lezen op consultatiebureaus. Daarover spreken we vooral met de werkgeversorganisatie Sociaal Werk Nederland, de Brancheorganisatie Kinderopvang, Actiz, het Nederlands Jeugdinstituut en de VNG.

Effectieve leesbevordering op school en voorschool kan niet zonder de bibliotheken. Niet voor niets hebben die een wettelijke taak om educatie en leesbevordering te ondersteunen. Alle bibliotheken doen mee aan BoekStart; 80% werkt al samen met het onderwijs. Aan de bibliotheken zelf ligt het dan ook niet. Maar vanwege geldgebrek en/of politieke keuzes bezuinigen veel gemeenten op bibliotheken en zetten sommige de doorgaande lijn van BoekStart en de Bibliotheek *op school* in het primair en voortgezet onderwijs niet door. Dit vraagstuk adresseren we in onze contacten met OCW, VNG en landelijke bibliotheekpartners.

Al deze partijen voeden we met actuele en relevante informatie over lezen, geletterdheid en leesbevordering. Onze campagnes (zie hoofdstuk 3) gebruiken we om beleidsmakers en beslissers te bepalen bij het belang van lezen en de rol die zij te spelen hebben in de leesbevordering.

Krachten bundelen

Stichting Lezen draagt het belang van en haar kennis over leesbevordering ook uit in haar relaties met andere (letteren)instellingen. Het aanwakkeren van leesplezier, het tijd maken voor lezen en het verbeteren van de leesvaardigheid is voor schrijvers, boekhandelaren en uitgevers niet alleen een maatschappelijke opdracht, maar ook een kwestie van welbegrepen eigenbelang. Samen staan we sterk voor (literair) lezen.

Letterenpartners

We versterken en intensiveren de goede samenwerking met de lettereninstellingen in de BIS: het Letterenfonds, de Schrijverscentrale, de Schoolschrijver en het Fonds Bijzondere Journalistieke Projecten. Met hen stemmen we af over visie, doelstellingen, rollen, functies en inhoudelijke raakvlakken, zoals diversiteit en inclusie. We delen met hen onze kennis uit onderzoek en effectmetingen en trekken samen op als gesprekspartners van het ministerie van OCW en de Raad voor Cultuur.

Ondersteunende instellingen

Met de andere ondersteunende instellingen in de BIS, zoals het Landelijk Kennisinstituut Cultuureducatie en Amateurkunst (LKCA) en de Boekmanstichting, verkennen we actuele maatschappelijke thema's zoals fair practice, duurzaamheid en inclusie. Ook bezien we de mogelijkheden voor inhoudelijke samenwerking, zoals op het punt van (onderzoek naar) leesbevordering in het integraal cultuuronderwijs en in het kader van Cultuureducatie met Kwaliteit. Daarnaast zien we kansen om elkaar in de backoffice te versterken, bijvoorbeeld op het gebied van hr en communicatie. Ook trekken we gezamenlijk op in gesprekken met het ministerie van OCW en de Raad voor Cultuur.

De Leescoalitie

Stichting Lezen is voorzitter, aanspreekpunt en penvoerder van dit samenwerkingsverband van CPNB, KB, Literatuurmuseum/Kinderboekenmuseum, Nederlands Letterenfonds, Stichting Lezen & Schrijven en Vereniging Openbare Bibliotheken. De Leescoalitie wil zoveel mogelijk partijen committeren aan de doelstellingen dat elk kind in 2025 met een adequaat leesniveau van school komt en dat alle volwassenen kunnen lezen en schrijven of daaraan werken. De

Leescoalitie is het vehikel voor de strategische coördinatie en publicitaire slagkracht die nodig is om het leesoffensief te verbreden en te versterken en heeft als zodanig de komende jaren een belangrijke taak en hoge prioriteit.

Internationale samenwerking

Stichting Lezen is een gewaardeerd internationaal speler. In Europees verband fungeren we als vicevoorzitter van EURead, het platform dat kennisuitwisseling, lobby en samenwerking in Europa bevordert. Hoeveel dit kan opleveren, bewijst BoekStart. Dit concept komt oorspronkelijk uit het Verenigd Koninkrijk en heeft, mede dankzij EURead, navolging gevonden in Nederland en andere Europese landen. Wereldwijd is er zoveel interesse in BoekStart dat vanuit EURead het Global Network for Early Years Bookgifting is opgezet.

Internationale samenwerkingsverbanden zoals de International Federation of Library Associations and Institutions (IFLA) en de International Board on Books for Young People (IBBY) zijn van belang voor kennisdeling, onderzoekssamenwerking, structureel internationaal leesbevorderingsbeleid en aansluiting bij het internationaal cultuurbeleid. Wij blijven daarom in deze samenwerkingen investeren en intensiveren deze voor zover mogelijk.

(Boven)lokale netwerken

Er is niet alleen een dorp nodig om een kind op te voeden, maar ook om het tot een lezer te doen opgroeien. Daarom is de vorming van (boven)lokale leesbevorderings- en geletterdheidsnetwerken zo belangrijk. Het inbedden van leesbevordering in netwerkafspraken tussen bibliotheken, onderwijs, kinderopvang en jeugdgezondheidszorg maakt deel uit van Kunst van Lezen en is een randvoorwaarde voor een structurele en integrale leesbevorderingsaanpak die loont.

6. De (effectiviteit van de) organisatie

Ondernemerschap en financiën

De afgelopen jaren ontving Stichting Lezen per jaar vanuit de cultuurbegroting € 1,898 miljoen voor haar taken op het gebied van leesbevordering en literatuureducatie en € 3,35 miljoen projectsubsidie voor Kunst van Lezen en pilots binnen Tel mee met Taal (2016-2019).

In de volgende periode komen de structurele middelen voor leesbevordering opnieuw uit de cultuurbegroting. Voor de leesbevordering als preventieve strategie in de strijd voor geletterdheid zijn weer incidentele middelen beschikbaar vanuit Tel mee met Taal (2020-2024).

Wij zien het werk dat wij in het kader van Kunst van Lezen al twaalf jaar uitvoeren als een structurele opgave die onlosmakelijk verbonden is met onze stelseltaak en statutaire doelstellingen. Gezien (1) de aard en omvang van de maatschappelijke problematiek van afnemende leesvaardigheid van jongeren, (2) de kwaliteit en kwantiteit van onze activiteiten en resultaten en (3) onze personele verantwoordelijkheid (zie hierna) is het nodig om een oplossing te vinden voor de disbalans tussen het duurzame karakter van onze taken en de grotendeels incidentele financiering.

Aan de eigen inkomsten en het publieksbereik van Stichting Lezen als ondersteunende instelling in de BIS worden andere eisen gesteld dan in het geval van producerende instellingen. Onze financieringsmix is zodanig dat we de komende jaren met de BIS-subsidie onze kerntaken bekostigen: onderzoek en kennisdeling, interventies gericht op een stimulerende leesomgeving, deskundigheidsbevordering en inhoudelijke en strategische samenwerking.

We halen niet veel eigen inkomsten uit activiteiten en producten, omdat we er bewust voor kiezen om publicaties en informatie gratis digitaal beschikbaar te stellen. Voor congressen en gedrukte materialen vragen we een bescheiden bijdrage.

Wij vergroten het inhoudelijke en financiële draagvlak van onze activiteiten door uitbreiding van ons netwerk van partners en medefinanciers. Zo werken we samen met bijvoorbeeld Fonds 21, De Versterking, Stichting Kinderpostzegels en de Vriendenloterij. In 2017 haalden we 14% van ons budget (€ 327.000) uit publieke en private projectbijdragen als aanvullende financiering van kernactiviteiten, met name campagnes. In 2018 wisten we dat te verhogen naar 24% (€ 611.000).

We kijken kritisch naar de resultaten, organisatie en financiering van de campagnes en streven ernaar deze over te dragen aan en mede te laten financieren door de uitvoeringspartners. Passionate Bulkboek werd eerder al mede-eigenaar van de Inktaap. Met uitvoeringspartners onderzoeken we ook mogelijkheden voor sponsoring. Onze capaciteit voor fondsenwerving is beperkt. Omdat de omvang van de te verwerven additionele middelen onzeker is, zijn deze niet in de meerjarenbegroting opgenomen.

De activiteitenlasten zijn als volgt onderverdeeld over de strategische doelstellingen:

Doel	2021	2024
Een solide kennisbasis	€ 270.500	€ 270.500
Rijke leesomgevingen	€ 780.100	€ 760.100
Competente leesbevorderaars	€ 378.650	€ 398.650
Een breed leesoffensief	€ 109.000	€ 109.000
Totaal	€ 1.538.250	€ 1.538.250

Personeel en organisatie

De afgelopen jaren hebben we aanzienlijk meer werk verzet. Dankzij onze aansporingen maakt een toenemend aantal organisaties werk van leesbevordering, waardoor onze coördinatietaken meer vergen. Daarnaast vragen Kunst van Lezen en de aanvoering van de Leescoalitie meer inzet. Dat alles legt een grote druk op de organisatie. De relatief kleine groep vaste medewerkers is daarom de afgelopen jaren aangevuld met een relatief grote groep tijdelijke medewerkers en freelancers.

De organisatie moet de komende jaren meer stevigheid krijgen om de grote, urgente en structurele maatschappelijke opgave die leesbevordering is aan te kunnen. Omwille van goed werkgeverschap en arbeidsrechtelijke eisen gaan we tussen 2018 en 2022 vaste arbeidscontracten aan met de specialisten voor Kunst van Lezen die tijdelijk in dienst zijn. Omdat structurele financiering vanuit Kunst van Lezen vooralsnog ontbreekt, nemen we hiermee een gecalculeerd risico.

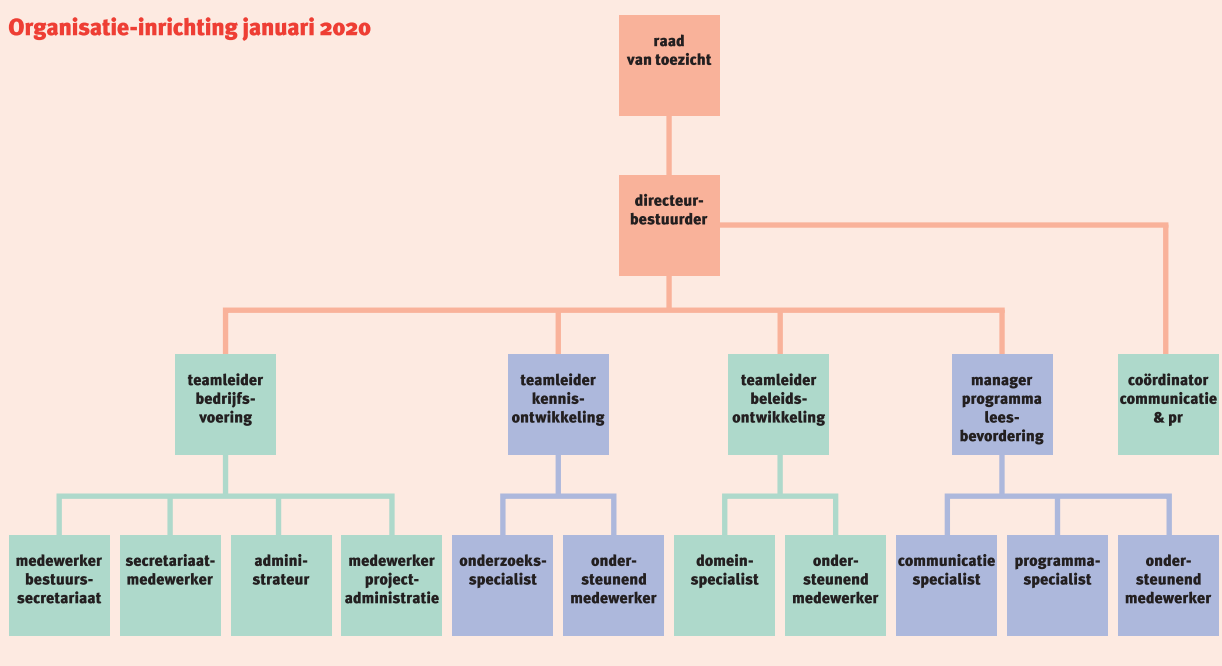
Het team wordt verder aangevuld met specialistische medewerkers die vanuit de KB (digitale diensten) en Stichting Lezen & Schrijven (gezinsaanpak) worden gedetacheerd. Stichting Lezen gaat de komende periode uit van 11 fte voor de uitvoering van de BIS-taken en 9 fte voor Kunst van Lezen (24 medewerkers).

De afgelopen periode zijn onze functiebeschrijvingen geactualiseerd en heeft benchmarking van het salarisgebouw plaatsgevonden. De organisatiestructuur is verstevigd door de invoering van een coördinerende tussenlaag. Hiermee is Kunst van Lezen voorlopig organisatorisch en qua personeel geborgd.

Dat geldt nog niet voor de Leescoalitie, die in de komende periode belangrijk is voor de verbreding van het leesoffensief. Stichting Lezen heeft hierin met projectsubsidies van OCW vanaf het begin een initiërende en coördinerende rol vervuld. Mede op verzoek van OCW nemen we hierin ook de komende periode het voortouw. De BIS biedt onvoldoende ruimte voor de inmiddels omvangrijke werkzaamheden voor de Leescoalitie, die extra inzet van directeur-bestuurder vergen en meer capaciteit voor de afstemming tussen de coalitieleden onderling en tussen de Leescoalitie en andere strategische partijen. Overleg over additionele financiering daarvoor is gaande.

Organisatie-inrichting januari 2020

Bestuur en governance

De afgelopen periode is Stichting Lezen naar tevredenheid overgegaan naar een raad-van-toezichtmodel. In de bijlage over de toepassing van de codes gaan we nader in op de governance.

Bereik en prestaties

De komende periode streven we naar een jaarlijks bereik van professionals:

- 5.000 à 6.000 downloaden onze (onderzoeks)publicaties en voeden zich zo met de nieuwste inzichten.
- 30.000 à 35.000 werken met onze projecten en campagnes en geven zo het leesvirus door aan kinderen en jongeren.
- 1.500 à 3.000 congresbezoekers plus nog 2.000 ontmoetingen op de tweejaarlijkse NOT- onderwijsbeurs. Met hen spreken we over de beste manier om leesbevordering uit te voeren.
- 140.000 à 160.000 geïnteresseerden die we via onze websites, sociale media- en/of nieuwsbrieven informeren en inspireren om praktisch aan de slag te gaan als leesbevorderaar.
- 25.000 à 35.000 afnemers die we met onze brochures, het tijdschrift Lezen en/of andere gedrukte publicaties voorzien van praktische informatie en inspiratie.
- Circa 1.000.000 mensen die we via onze ambassadeurs en campagnes van onder andere de Leescoalitie laten zien hoe leuk en inspirerend lezen kan zijn.

Communicatie en marketing

Om haar missie te kunnen vervullen moet Stichting Lezen vindbaar zijn voor leesbevorderaars, beleidsmakers, onderwijs en media die informatie over en tools voor leesbevordering en literatuureducatie zoeken.

Momenteel laten we de bekendheid van onze communicatiemiddelen onderzoeken. Op basis daarvan maken we (nieuwe) keuzes ten aanzien van communicatiestrategie en -middelen. We werken ook aan de vernieuwing van de websites en de merkenstrategie. Op lezen.nl brengen we meer samenhang aan tussen de verschillende websites van Stichting Lezen, zoals leesmonitor.nl, leesplan.nl en leescoalitie.nl. Ook zorgen we voor verduidelijking van de relatie tussen de campagnes, de landelijke leesbevorderingsprogramma's BoekStart en de Bibliotheek *op school* en het werk van Stichting Lezen.

Om beslissers en beleidsmakers te bereiken met overtuigende informatie over (de werking van) leesbevordering en hen aan te zetten tot een actieve rol daarin, worden strategische communicatie en kanaalsturing belangrijker. We zullen specifieke communicatiemiddelen voor deze doelgroep ontwikkelen, zetten bekende ambassadeurs in en focussen op zogenaamde multipliers: partijen zoals koepel- en brancheorganisaties, die met en voor ons hun achterban kunnen activeren en mobiliseren.

